

Спиридон БЛАГОЕВ

**БУГАРСКО-ИТАЛИЈАНСКИТЕ СПРОТИВНОСТИ ОКОЛУ
„ПРАВОТО“ ЗА ПРИКЛУЧУВАЊЕ НА КОСТУРСКАТА
ОКОЛИЈА КОН „ВЕЛИКА АЛБАНИЈА“ И БУГАРИЈА**

Ретки се примерите на земјата што се оросени со толку крв како што е македонската земја и малку се народите коишто стенкале и се мачеле толку под разни јареми на ропството како што е македонскиот народ. Порано турските, потоа бугарските, српските и грчките комитски војводи: павломеласовци, капетанвардовци, чоновици и гарефовци*), му ја стегнаа јамката околу вратот, а македонскиот народ востануваше, се бореше, но не можеше да успее, за жал, да го добие и најелементарното право — да може на својот мајчин јазик да плаче над гробовите на своите умрени.

Сите борби на македонскиот народ во текот на целиот револуционерен период, поради самата историска потреба, имаа за цел обединување на својата татковина и создавање на сопствена национална држава. Тие борби беа организирани и раководени од македонските комунисти и ВМРО (Об.) и се развиваа во тесна врска и под влијание на развојот на работничкото движење во Грција и другите соседни земји.

Бугарската буржоазија отсекогаш се обидуваа преку свои агенти во националните македонски организации да ја искористи ослободителната борба на македонскиот народ и да ја потчини на своите завојувачки планови. За време на окупацијата на земјата таа ќе се обиде да присвои најголем дел од македонската територија. Во рамките на таквите барања го докажуваше и своето „историско право“ на Костурската околина при што се судри со интересите на фашистичка Италија, која

*) Павлос Мелас, Цонтос Вардас и Гарефис се водачи на грчките андарски чети во Македонија по Илинденското востание.

исто така го истакнуваше правото на оваа и други области на Македонија. За соперничството помеѓу Италија и Бугарија во Костурско ќе стане збор во овој прилог.

Воспоставување на окупаторска власт во Костурско пролетта 1941 година

При распарчувањето на земјата односно Егејска Македонија, Костурската околина и Преспанските села беа вклучени во италијанската окупациона зона. Наредба за заземање на Костур доби 13-от пешадиски полк на 8-та италијанска дивизија „Пинероло“. Но Италијанците не успеаја први да влезат во градот, туку први влегоа Германците^{*)}. Последните не им дозволија на италијанските единици дење да влезат во градот туку биле принудени да преноќуваат надвор од градот¹⁾. Таквото однесување на Германците било мошне понижувачко и навредливо за италијанските окупатори, но тоа било направено како казна за неефикасноста на Италијанците. Германските трупи влегоа во Костур на 14 април 1941 година²⁾.

По окупацијата на Грција од Германците, со цел да се разграничат компетенциите меѓу воените и политичките власти, Хитлер на 9 јуни 1941 година, ја издава „Директива 31“³⁾ што воведуваше три окупациони зони: Германската, Италијанската и Бугарската, и се разграничуваат нивните компетенции. Од овој датум, т.е. од 9 јуни 1941 година, Италија е соокупатор во Грција и во својата окупациона зона ги врши сите функции, воени и политички. Италијанската окупациона власт во Костур воспоставена е во јуни 1941 година.

За командант на Костур бил назначен полковникот Венери, командант на италијанскиот полк. За негов аѓутант и одговорен на 2-то биро за информации и шпионажа бил именуван поруч-

*) Италијанските трупи не можеа да го скршат отпорот на Грчката армија во Албанија. Грчко-албанската граница ја преминаа само по потпишувањето на третиот протокол за безусловна капитулација од 23 април 1941 година со учество на италијанскиот генерал Фереро. Истиот ден Грчката армија го предава оружјето и се повлекува од подрачјето на Епир по должината на грчко-албанската граница. Во Костур пристигнува дури кон крајот на месец април 1941 година.

¹ Iov. II. Παπακωνσταντινίδης, „Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία“, „ΑΕΓΟΣ“, Α. Β. - Αθήναι - 1946 σ. 13. Од говорот на јавниот обвинител при судењето на Равали и Калчев.

² Γενικό Επιτελείον Στρατού. Διευθύνσεις ιστορίας Στρατού. Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Δεύτερον Παγκόσμιον πόλεμον. Το τέλος μιας εποποιίας. Απρίλιος 1941. Εξδόσεις διευθύνσεως ιστορίας στρατού Αθήναι, 1959, φ. 704/Α/Ι, σ. 71.

³ В. И. Дашичев, Банкротство стратегии германского фашизма. Издательство „Наука“, Том 1, Москва 1973, 719—721.

никот Равали*). Бидејќи го познавал грчкиот јазик, тој речиси целосно раководел со работите во врска со командувањето во градот, врбувањето на агенти, организација на контрачетништвото. Во тоа својство тој организира шпионска служба од поткажувачи при италијанската Командантура во Костур**). Според пишувањето на весникот „Лајки фони“⁴⁾, Равали ги собирал сите агенти на Метаксасовата диктатура. Со помошта на овие агенти првиот бран на терор го насочил против населението на македонските села во оваа околија. За раководител на италијанските одреди за потера бил назначен италијанскиот мајор Дела Примо.

Равали со Штабот на своите агенти аспеал: а) Да го открие поголемиот дел од скриеното оружје што било криено од групата на отпорот во Костурско, б) Да уапси голем број активисти, кои биле на чело на движењето на отпорот, в) Да го тероризира населението. Тој веднаш покажал грижа за своите агенти, т.е. за сите што добро му помагале. На овие монархисти и агенти Равали им издал дозволи и создал услови за трговија и слободно движење низ цела Македонија и Албанија, како и низ некои градови на Грција. Посебно треба да се нагласи дека италијанските окупациони власти костурската околина ја изолирале од секоја врска со германската окупациона зона и речиси создале една посебна држава со воведување на најтежок режим. Олеснувања, се разбира, имале само неговите соработници⁵⁾.

*) Равали — Цовани Равали, шеф на италијанската полиција во Костур од средината на јуни 1941 година, познат разузнавач и организатор на македонските контрачетнички формации во Костурско.

**) Меѓу нив биле и Филактидис од село Загоричани, Михалис Клонарис — Грк од Додеканезите, Андриадис — Грк од италијанско потекло, родум од северна Италија, учител во Воден каде што се оженил за Македонка. Зборувал италијански, грчки и македонски. Бил плакан од италијанската команда. Од јуни 1942 година по назначувањето на Пападакис за окружен началник, под негово влијание работи против комитатот. Панајотис Цамисис од Костур, Томас Статис од Костур, Елени Стојану, Тзјата Марија и Цона, Алексос и Параскевас Мавридис од село Четирок, Нејмакис од село Жупаништа и други Грци. Од Македонците на Равали му помагале Борис Стојанов, кој пребегнал во Германија каде што бил фатен, а грчките власти и не помислиле да го побараат. Пандо Макриев од село Четирок, Костурско. Војвода на контрачетништвото во Костурско, ликвидиран од Првата ударна егејска бригада. Лука Дамјанов од село Дреновни, Костурско, еден од главните агенти на окупаторот и организатор на контрачетништвото во Костурско. Кузо Кирјаковски, Ристо Насковски од село Језерец, Костурско, бугарски агент, ликвидиран од ЕЛАС. Јани Наумов Минов, контрачетник од село Сетома, Костурско, учествувал во убиството на Лазо Алексовски, во март 1944. Ликвидиран е од Првата егејска ударна бригада. Ставро Томов од село Сетома, Костурско, контрачетник и директниот убиец на Лазо Алексовски. Ликвидиран е од Првата егејска ударна бригада.

⁴ „Λαϊκή φωνή“, ὄργανο τοῦ Γραφείου Περιοχῆς Макеδониᾶς τοῦ ΚΚΕ, 24 φεβρουαρίου 1946, αρ. φυλ. 458.

⁵ „Λαϊκή φωνή“ ..., Χρόνος Προς, Περίοδος Β', 26 φεβρουαρίου 1946, αρ. φυλ. 459, σ. 1.

Италијанските окупациони власти костурската околија, Епир и некои други области ги прогласија не за Zonas occupatas, како и другите области, туку за Zonas Reservatas. Тоа, како што се потврди за време на судскиот процес при судењето на Равали, беше резултат на намерите на Италија горните области да ги присоедини кон „велика Албанија“, т.е. кон италијанската империја. Италијанските фашисти се надеваа дека со создавањето на „велика Албанија“ ќе успеат да ги придобијат Албанците.

Поаѓајќи од таквите империјалистички планови, италијанските окупациони власти се обиделе да создадат услови за присоединување на Костурската околија и Преспанско кон „Велика Албанија“, а еден мал дел на вооружените македонски села во Костурско да ги стават под контрола на грчката квислиншка власт.

Бидејќи цивилната власт се наоѓала во рацете на грчките квислинзи, марионетските влади на Атина со одобрение на италијанските окупациони власти во Костур на должност окружни началници биле назначени: Петрован, Пападакис, Спилјотис и Макеас, за началник на жандармеријата Константинос Антониу, за јавен обвинител Кантјотис. Во Костур биле поканети на државна служба и многу офицери на Грчката армија, особено оние што воделе борби против македонското национално-ослободително движење до и по Илинденското востание таканаречените Македономахи. Меѓу нив бил и генерал Пихеон. Како соработници на италијанските окупациони власти биле: Мезас, окружен началник, Харисјадис, окружен началник, Г. Бурис — поручник на жандармеријата⁶) и други.

Италијанските окупациони власти заедно со грчките квислинзи со засилувањето на административниот и полицискиот апарат, претежно со воени лица, дури и генерали, имале за цел да ја спречат заедничката борба на македонскиот и грчкиот народ против окупаторите, како и против квислиншката власт и нејзините оружени формации што дејствувале не само во Костурско, туку и во сите други области на Егејскиот дел на Македонија. Освен соработката со квислинзите италијанските окупациони власти ја прифатиле и помошта на бугарската пропаганда. Но тие брзо сфатиле дека не е лесно да се скрши заедничкиот отпор на македонскиот и грчкиот народ, а уште повеќе да се придобие македонското население во оваа околија со значајни револуционерни традиции. Тогаш италијанските власти прибегнуваат кон различни други политички акции дури и обид за присоединување на Костурско и Преспанско кон „Велика Албанија“ со помошта на група агенти и шпиони врбувани од Равали.

⁶. „Ελευθερία Ελλάδα“, 22. 3. 1946, αρ. φυλ. 458.

Обид за присоединување на Костурско и Преспанско кон „Велика Албанија“

Во почетокот на италијанската окупација политичките интереси на Италија и на Бугарија биле спротивни. Италијанците Костур сакале да го присоединат кон Албанија, а Бугарите кон Бугарија. Ова е една од главните причини поради што италијанските окупациони власти, во почетокот, не дозволувале назначување на окружен началник во Костурско, туку само раководител без широки државни функции. Поради разијдувањето на интересите меѓу Италија и Бугарија, бугарскиот универзитетски професор Доичев, назначен летото 1941 година како преведувач при италијанската Команда во Костур, беше протеран⁷⁾.

Со цел да се прикаже дека присоединувањето го бараат жителите на околицата, Равали меѓу своите агенти барал луѓе што ќе го постават барањето за присоединувањето на Костур кон Албанија. Равали составува еден записник и преку своите шпиони го растура меѓу населението со цел истиот да биде потпишувач како петиција (меморандум)*). Италијанските окупациони власти, за да го дезинформираат населението, прошириле гласови дека ако Костур не се присоедини кон Албанија, тогаш ќе дојдат Бугарите⁸⁾.

Грчката квислиншка власт на Костур веднаш остро реагираше. Градоначалникот на Костур Гер. Вулерис, полковник, поднесол опширен извештај до Министерството за внатрешни работи на квислиншката влада во Атина во кој ги опишал плановите на италијанските окупациони власти во Костур. Владата на премиерот Г. Чолакоглу преку Генералниот секретар на Министерството за внатрешни работи Леонидас Батринос поднела протестно писмо до Германците со кои последниот тајно саботувал. Според Григориу Ем. една интервенција на Германците, по барањето на квислиншката влада на Чолакоглу Г., ги спречила плановите на Равали. Германците немале доверба во Италија и не сакаа да предизвикаат нов бран на судири меѓу Италија и Бугарија, од една страна, и Грција, од друга страна, околу териториите што беа вклучени само како окупациони зони со директивата број 31 од 9 јуни 1941 година.

* На судскиот процес Равали изјавил: „Во состојба сум да потврдам дека: 1. Василис Русулис, лекар заедно со својот тест Ах. Алвнос и со бившиот градоначалник на Костур Фил. Пихеон поткажуваше во италијанската Команда за тогашниот градоначалник Гер. Вулерис. 2. Истите испратиле една женска делегација до италијанската Команда, која побарала: а) Да се протераат сите старогрци од Костурска околица и б) Костур да се присоедини кон Албанија“. (Весник „Ризоспастис“, орган на ЦК на КПГ, година 29-та, Атина, 7 март 1946, бр. 9697, с. 1).

⁷ Го. П. Παπακυριακοπούλου, „Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματα εν Μακεδονία“, „ΑΕΤΟΣ“. - Αθήναι - 1946, σ. 18.

⁸ „Ριζοσπάστης“ όργανο τής ΚΕ του ΚΚΕ, Χρονος 290ς, αρ. φυλ. 9697, Αθήνα 7 ηαρτίου 1946, σ. Ι.

Равали пројавил големо незадоволство од градоначалникот Вулерис и решил да го истера. Со помошта на своите шпиони тој организирал митинг со учество само на жени против Вулерис кој се обвинува дека не е способен да го реши снабдувањето на околицата со прехранбени производи и сл. Овој митинг бил повод за Равали да го истера Вулерис Г. од Костур и да се ослободи од него. Вулерис Г. бил интерниран во Лариса, а потоа во Германија⁹⁾. По горните настани, италијанските планови за присоединувањето на Костур кон Албанија останале неостварени¹⁰⁾. Обидот на Равали да создаде движење на „Албанците“ од Костурско за неговото присоединување кон Албанија претрпел неуспех. Во оваа игра му помагале Харисјадис, Пантзјос и некој си Статис, агент на Равалис и Хатзијанис. Сепак, во ноември 1941 година, со меморандум до Мусолини, група домашни предавници и агенти на Равали од албанско и влашко потекло побарале присоединување на Костурската околица кон „Велика Албанија“¹¹⁾.

Ако се проанализира прашањето, врз основа на кои претпоставки се базирале намерите на италијанските окупациони власти со обидот за донесувањето на одлука за присоединување на Костурско кон Албанија, ќе се види дека таа би била апсолутно неоснована*). Податоците за етничкиот состав на населението во Костурско во тој период, врз база на статистичките податоци изнесени во извештајот на Бугарската обласна дирекција во Битола, изгледаат вака:¹²⁾

Домаќинства вкупно	Жители	Бугарски домаќинства	Бугари*	Грчки домаќин- ства	Грци
13.954	75.143	7.868	45.304	5.501	26.889

⁹⁾ Истото.

¹⁰⁾ Γ. Π. Παπακυριακοπούλου, „Βούλγαροι και Ιταλοί εγκληματίαι πολέμου εν Μακεδονία“, „ΑΕΤΟΣ“, Α. Ε. — Αθήναι — 1946, σ. 18—21.

¹¹⁾ „Αλβική φωνή“... Χρόνος Προς, Περίοδος Β', αρ. φυλ. 459, 26 φεβρουαρίου 194, σ. Ι.

¹²⁾ АМ, Фонд: „Обласна дирекција Битола“. Писмо до Министерство за надворешни работи и Министерството за внатрешни работи и народно здравје, број 654 од 5. IX 1942 година.

*) Костурската околица во тој период, според бугарскиот документ, имала 102 села. Од табелата се гледа дека македонското население го сочинуваат околу 60%, а грчкото — 35%, од кое 25% се бегалци од Мала Азија. Албанците и власите го сочинуваат само околу 5%. Преселените Грци се 18.982 души, 360 албански домаќинства со 1830 души и 225 цинцарски домаќинства со 1120 души. Бугарски домаќинства и Бугари — се однесуваат на македонските домаќинства и Македонците.

Според спроведената анкета на партиските повереници¹³⁾ од 1941—1942 година македонското население во Костурско изнесувало 75,2% од вкупното население на околијата**).

Според еден извештај на Битолската обласна дирекција упатен до Министерството за надворешни работи (политичка дирекција) и копие до Министерството за внатрешни работи и народно здравје (Централно управление) во Софија, се покренувало прашањето дека италијанските окупациони власти во Костур подготвувале план за приклучување на Мала Преспа што до војната влегувала во составот на Леринско, кон „Царедворскиот околиски центар во границите на Албанската држава“¹⁴⁾. Мала Преспа и Долна Преспа биле вклучени во италијанската окупациона зона. Обидот на Италијанските окупатори никогаш не бил остварен. За илустрација и поткрепа на горната констатација ќе наведеме податоци за составот на населението во секое преспанско село во тој период¹⁵⁾.

Села	Домаќинства	жители	Бугарски* домаќинства	Бугари*	Грчки домаќинства	Грци
1	2	3	4	5	6	7
Граждено	70	645	70	645	—	—
Трново	14	95	14	95	—	—
Орово	65	520	65	520	—	—
Винени	24	150	—	—	24	150
Ахил	12	72	12	72	—	—
Нивици	120	1.050	120	1.050	—	—
Опаја*	32	315	32	315	—	—
Дробитишта	10	74	10	74	—	—
Р'би	90	770	70	620	20	150

**) Секако, бројната состојба на македонското население во оваа околија според еден друг податок беше значително поголем: Македонци 54.995 — 72,2%, Грци 15.425 — 21,1%, Цинцари 1.796 или 2,5%. Види: АМ, фонд: „Грција во 1945—1955“, К. 2, АЕ: IV/29.

¹³⁾ Државни архив Секретаријата за иностране послове (ДАСИП), Београд, фасц. 98. Ј. Лазаров. „Кон прашањето за остварување на националните права на Македонците во Егејска и Пиринска Македонија на Париската мировна конференција во 1946 година. „Гласник“, 2—3, Скопје 1981, 181.

¹⁴⁾ АМ, Фонд: „Обласна дирекција Битола“. Извештај број 687 од 14 септември 1942 година. Кон број 652 од 5. IX 1942 година.

¹⁵⁾ Истото.

1	2	3	4	5	6	7
Герман	312	1.535	312	1.535	—	—
Штрково	52	450	52	450	—	—
Рудари	73	614	73	614	—	—
П'пли	60	520	32	310	28	210
Оровник	32	325	32	325	—	—
Буковик	54	610	54	610	—	—
Л'к	62	620	62	620	—	—
Дреново	28	214	28	214	—	—
Желин*	47	355	47	355	—	—
Ошчима	18	165	18	165	—	—
Руља*	24	245	24	245	—	—
Брезница*	126	1.130	126	1.130	—	—
Псодерит*	28	246	28	246	—	—
Вкупно	1.353	10.720	1.281	10.210	72	510

Според пишувањето на весникот „Лајки фони“ од 19 февруари 1946 година, број 453, со капитулацијата на Италија Цовани Равали не им се предал на Германците, туку пребегнал во планината и се поврзал со англиските агенти таканаречените офицери за врска при штабовите на ЕЛАС и станал англиски агент со број 17¹⁶). „По ослободувањето на земјата, додава Равали, ме позна еден офицер на ЕЛАС од Костур и ме уапсија, а подоцна им бев предаден на Англичаните. По сослушувањето, англискиот офицер ми дозволи да се вратам во Италија, но во Солун бев препознат повторно од некој си костурчанин и грчките власти ме уапсија“.

Еве што вели сведокот, Василис Иконому, адвокат, жител на град Гревена, кој за време на своето службување во ЕЛАС беше претседател на Воениот суд при IX дивизија на ЕЛАС: „Равали го фатија единиците на I дивизија, го предадоа на IX дивизија и по наредба на Штабот лично ја вршев истрагата. Во почетокот на октомври 1944 година истрагата беше завршена. Од главниот штаб на ЕЛАС беше побарано да биде составен специјален Воен суд за да му се суди на Равали. Главниот штаб на ЕЛАС не го одобри барањето на IX дивизија, бидејќи тогаш

*) Под поимот бугарски домаќинства и Бугари се мисли на Македонците. Селото Опаја е растурено уште од Балканските војни. Селата Желин и Брезница спаѓаат во Костурската околина, Руља во Леринската, а во Псодери никогаш немало македонско население. Испуштени се селата Мелово и Трнаа.

¹⁶. „Λαϊκή φωνή“ ..., 19. 2. 1946, Χρόνος Πος, Περίοδος Β', αρ. φυλ. 453. Од истражувањето на Равали при судењето во февруари 1946 година во Атина.

веќе во Атина пристигнаа тројца министри на Владата на Националното единство и со одлука на последната, сите воени злосторници требаше да одговараат само пред Владата. Џовани Равали се наоѓаше во притвор од единиците на ЕЛАС до 17 март 1945 година, а по извесниот договор на Веркиза тој беше предаден на еден англиски мајор, беше составен соодветен записник. Заедно со Равали им беа предадени од ЕЛАС на истиот англиски мајор и Калчев, Димчев и уште 248 комитации и паоци, заедно со истражните материјали...¹⁷⁾. Понатаму, Василис Иконому во своето излагање пред судот додаде, дека Англичаните го ослободиле Равали во Солун, но бил препознат од офицер на ЕЛАС, а потоа притворен. „Од 248 затвореници предадени од ЕЛАС на јавниот обвинител на Кожани, додава Иконому, само 45 останаа во затвор, а другите беа ослободени“. Во почетокот на 1946 година, Равали е осуден на доживотен затвор, а јавниот обвинител побара смртна казна¹⁸⁾.

Барање на таканареченото „Костурско друштво“ за присоединување на Костурската околија кон Бугарија

Италијанските окупациони власти во Костур тесно соработувале со квислиншката администрација со цел да го спречат брзиот развој на движењето на отпорот и да го отргнат комитетот од влијанието на Бугарската фашистичка влада. Различните бугарски братства, како, на пример, таканареченото „Костурско братство“ остро реагираше против репресалиите на италијанските власти врз македонското население кое го сметале за бугарско. Таквото реагирање се гледа од една телеграма на Лазар Гошев, претседател на „Костурското друштво“ испратено од Битола на 5 јули 1941 година до Министер—претседателот Б. Филов, во која, меѓу другото се вели:

„Костурската околија денеска поминува најстрашни маќи под јаремот на Италијанците поради грчките клевети. Италијанските војници беснеат по селата без да бидат казнети, ја одземаат храната, жестоко ги тепаат луѓето и ги напаѓаат жените. Живите сведоци што успеале да побегнат од крвопијците, покриени со рани, раскажуваат за многубројните инквизиторски мачења. Селото Четирок е центарот на тие паклени маќи. Овде се собрани Бугарите од околните села и на најжесток начин ги мачат, а откако ги доведуваат до свест со вода, ги бесат со главите надолу, со пумпи им ги наполнуваат мевовите (преку

¹⁷⁾ „Ελευθερη Ελλάδα“, απογευματινή εφημερίδα, Αθήνα, τετάρτη 27 μαρτίου 1946, „Χρόνος“, Περίοδος Β', αρ. φυλ. 462. „Η δίκη Ραβαλι - Καλτσεφ...“

¹⁸⁾ Ιω. Π. Παπαχρηστιάκοπούλου, „Βούλγαροι και Ιταλοί εγγληματίαι πολέμου εν Μακεδονία“, „ΑΕΤΟΣ“, Α. Ε. - Αθήνα - 1946. 91.

Задното црево), луѓето повраќат преку устата. Имало и други неверојатни мачења. Има многу жртви од ова адско мачење. Ке наведеме само неколку: Христо Руков, Иван Мелајчев, двајцата од село Косинец, Вангел Даутов, Сотир В'лчев (највеќе измачени), Васил Даровичен — од село Драничево, Аргир Сукалов (избегал преку прозорот), Васил Трнов, Тико Сукалов — од село Граче, Фоти Галбов и Петар Димитров од село Желигоже*). Жртвите се обвинуваат дека како Бугари ја мразат Италија¹⁹).

Репресивните мерки на италијанските окупатори против македонското население на Костур, создаваат услови за пошироко активирање на Бугарската пропаганда и територијални барања кон оваа македонска околина. Од јуни 1943 година бугарската пропаганда се активира во западните области на Егејскиот дел на Македонија и особено во Костурско. Секојдневно пристигнуваат во Лерин, во Костур и во Воден комисиони на Бугарите од Софија кои носеле храна, пари и оружје за комитатот. Голема активност пројавува извесниот Калчев, кој се наоѓа во постојано движење Лерин—Битола, Солун—Воден и Костур. За координација на бугарската пропаганда, во Битола се организира филијала на Министерството за пропаганда на Бугарија, а еден дел од неговиот апарат се префрлува во Костур под раководството на Гошев. Во Костур доаѓаат „истакнати“ михаиловисти, Спирос Василев, Васил Стумбов, Георги Ѓатов, С. Стумбов, полковник во резерва и Х. и Л. Руков, кои ја засилуваат својата пропаганда во Кајлари.

Истовремено бугарските емисари организираат една група на комитатот од Папантониев, В. Ѓанаки и Калиманов и ја испраќаат во Софија, со цел да го следи развојот на прашањето за присоединувањето на западните области од Егејскиот дел на Македонија кон Бугарија и да се погрижи за нивниот успех²⁰). Причината за таквото активирање на Бугарите од јуни 1943 година, според Григориу, се должи божем на тоа дека „почнале да се сомневаат за односот на Италијанците спрема нив, кои

*) Бугарските власти фатените и мачените Македонци ги претставуваат како „Бугари“. Повеќе од нив беа членови на КПГ и на групите на движењето на отпорот.

¹⁹) Архив на ВИИ—Београд, Фонд: НДХ, К. 250, бр. на рег. 54/1—2. Писмо на пратеникот на „Независна Држава Хрватска“ до Министерството за надворешни работи. Политички оддел. Отсек за романските земји, Софија, 21 јули 1942 година, број Т. 159/42.

²⁰. Емр. Θ. Γρηγορίου. „Τό βοτλαγάρικον θέργιον αλματος εις τήν Δυτικήν Μακεδονίαν/1941-1944/, Αθήναι“ „ΠΥΡΣΟΣ“, Α. Ε. 1947, 58-59

пројавувале незадоволство за соработката на комитациите со партизаните на Народноослободителниот фронт (ЕАМ)*), се обидуваат да ги убедат Албанците, кои пројавувале незадоволство поради создавањето на контрачетништвото во Костурско, и дека целата оваа околина ќе биде присоединета кон Албанија...⁽²¹⁾). Имајќи ја предвид создадената ситуација, италијанските окупациони власти во Костур се обидуваат преку поединци, контрачетништвото да го стават под контрола на грчките квислиншки власти. За ова ќе стане збор во натамошниот текст од овој труд.

За да се спречат бугарските аспирации на Костур, Лерин, Воден и другите области на Егејскиот дел на Македонија, Грчката квислиншка влада преку германските окупациони власти успева да ги поттикне Италијанците да преземаат мерки. Двајцата окупатори — Германци и Италијанци — имајќи го предвид засиленото партизанско движење во овие области, неуспехот на Бугарите да го привлечат македонското население во својата орбита, острите протести на грчкиот елемент и на движењето на отпорот против бугарското проширување, го испраќаат следното писмо до Управата на таканаречениот Македонско-бугарски комитет како одговор на меморандумот, со кој се барало присоединување на Костур кон Бугарија.

„До Управата на Македонско-бугарскиот комитет на Западна Македонија. Т. Т. 70 и до Команто Пресинтјо — Костур Број на протоколот 12475/М/6/123 од 25. 3. 1943 година.

На 15. 3. 1943 година испраќаме одговор на вашето барање за присоединување на Западна Македонија, за преземање на ефикасни мерки, коишто би придонеле за зачувување на редот.

Овдешната команда на 3-от Армиски корпус се грижи за испраќање на воена сила за да го задуши секој отпор. Врз основа на известувањето што го добивме од Врховната команда во Рим, чест ни е да ве запознаеме, дека предлогот со кој се предвидува присоединување кон Бугарија на горните области, е залуден. Испраќаме италијански корпус за да воспостави ред.

Според информацијата на Врховната команда, од Атина тргна оклопна колона во придружба на еден баталјон Камиционеро**), во правец кон вашата област. Камиционеро се наоѓа на чело на колоната.

*) Мораме да подвлечеме дека контрачетништвото во Костур како движење, раководено од италијанските и бугарските окупатори никогаш не соработуваше со движењето на отпорот. Многу вовлечени Македонци брзо го напуштија и дури цели села се приклучија кон народно-ослободителното движење.

21) Истото, 58—59.

**) Црни кошули.

Со императорски указ стапуваат во сила, членовите на Законот на Министерството на војната број 3345 од 23. 2. 1931 година што се однесуваат на смртните казни за воено време. Нашата политичка полиција се обврзува да го следи и да ја информира Командата на италијанската Командатура во вашето седиште.

Одговорни за сериозни грешки се сметаат командирите на Штабовите, бандите, групите, одделенијата и сите други што вршат контрола.

Поштенски сектор. ЈЛ Капо Ди Стато Мантзоре. Џенерал Дивизионе Пинероло⁽²²⁾.

Со овој документ италијанската фашистичка влада го одбила барањето на Комитатот, зад кој стоела Бугарската влада, за присоединување на западните области на Егејскиот дел на Македонија кон Бугарија. Еве каква беше содржината на меморандумот испратен до Италијанската влада од страна на Македонско-бугарскиот комитат во Костур на чело со Пандо Макриев:

1. Признавање на Комитатот како официјален сојузнички Македонско-бугарски воен организам и, следствено, кондоминиум;
2. Италијанската интендатура да го прифати снабдувањето и издржувањето на Комитатот;
3. Присоединување на Костурската околица, ако не воено, барем политички кон Бугарија, или нејзиното автоматизирање и
4. Отстранување на грчката управа и предавање во рацете на Комитатот⁽²³⁾.

Овој меморандум според Григориу, Равали го испратил до Италијанската влада во Рим, преку италијанската дивизија во Трикала, а комитатот до владата на Софија, до Друштвото на „Западномакедонците“ и Иван Михайлов, преку курирот Ламбро Пинтзо. Фашистичката влада на Италија го прифатила само барањето за снабдувањето на Комитатот од интендантурата на италијанската армија. Одговорот дојде преку Командата во Корча, под која припаѓаше Костур.

Италијанскиот командант, револтиран од иницијативите на Равали и откако го соопштил одговорот на својата влада по неговиот колега, командантот на дивизијата во Трикала, лично доаѓа во Костур со цел да се сретне со водачите на комитатот. Тука ги повикал на состанок за да им каже дека божем и тој

²²⁾ Истото, 59—60.

²³⁾ Истото, 40.

го сака постоењето на комитатот и дека нивното барање, се разбира, ќе се реши по дипломатски пат. До тој момент, италијанската армија ќе укажува материјална помош.

Соопштението на Италијанскиот генерал било пренесено во Софија, која откако го добила меморандумот на Македонско-бугарскиот комитат во Костур, ја интензивира работата за неговото остварување и се одлучува за сериозна помош. За средбата меѓу италијанскиот командант и претставниците на Комитатот подробно зборува д-р Драгомир Димитров во својот опширен извештај од 17 април 1943 година број 305 од кој произлегува, дека на состанокот учествувал и полковникот Маринов, командант на XV охридска дивизија. „Командирот на италијанскиот полк „Пинероло“ во Костур полковник Венери, пишува Димитров, неколку месеци ја одбегнуваше нашата средба од извесни причини и на крајот беше средена по нашата посета на Корча и по разговорите со командантот на дивизијата „АРЕ-ЦО“⁽²⁴⁾.

Италијанската Врховна команда во Грција во тој момент уште не го имаше одобрено создавањето на Македонско-бугарскиот комитет во Костур и контрачетништвото. Поради тоа Венери ја одложуваше средбата со Бугарите. Еве што пишува Димитров во истиот извештај за овој случај: „Во секој случај тој (се мисли на Венери — б.м.) призна дека организацијата на бугарската милиција (се мисли на контрачетништвото во Костурско — б.м.) ја почнал во почетокот на март 1943 година на своја одговорност, а одобрение од Атина било добиено дури во почетокот на месец април, лично од генерал Целоло. Ако тоа не би било дадено „тој требало да си оди“.

Соопштувајќи за барањето за присоединувањето на Костур кон Бугарија, Драгомир Димитров, пишува: „Други прашања, коишто живо ги интересираат милиционерите (мисли на контрачетниците — б.м.) и бугарското население (ја негуваат големата надеж за побрзо присоединување кон општото Отечество) тие, чувствувајќи се делумно за господари на положбата на северо-исток од градот Костур, повеќе немаат желба да се обраќаат до грчките судови, да ги испраќаат децата во грчките училишта и сакаат да имаат своја црква — тоа го сакаат како награда за жртвите што ги даваат и коишто се готови да ги даваат за општото дело...“⁽²⁵⁾. Италијанскиот генерал ништо

²⁴⁾ Д-р Драгомир Димитров, претставник на Министерството за надворешни работи на Бугарија.

²⁵⁾ АМ, фонд: „Обласна дирекција Битола“. Писмо на д-р Драгомир Димитров до Министер-претседателот, Министерот за надворешни работи и исповедане и до Министерот за внатрешни работи од 17 април 1943, број 305.

определено не им ветил на Бугарите, додава Димитров, дури им рекол „дека тука диктира грчкиот закон и дека ништо не може да стори против него“.

Различните политички комбинации меѓу нив и обидот на фашистичка Италија да го присоедини Костур кон „Велика Албанија“ не беа остварени. Не се остварија и великобугарските планови за присоединувањето на истата околија кон фашистичка Бугарија. Фашистичките влади на Италија и Бугарија не беа во состојба да внесат корекции во определените граници на окупационите зони од Хитлер. Секое територијално барање на Италија и Бугарија врз нови македонски области сретнуваше отпор од страна на Третиот рајх, бидејќи македонскиот простор имаше големо стратегиско значење за германските окупациони војски во Грција, а доста влијаеше и недовербата кон своите сојузници, кои не престануваа да се судираат околу придобивањето на нови македонски територии.

Формирањето на Италијански „Доброволен одред“ во Костурско

Италијанските окупациони власти и Грчката квислиншка администрација во Костур, откако се убедиле дека не се во состојба да го придобијат македонското население и да се спротистават на засиленото партизанско движење во околијата, се обидуваат македонското контрачетништво да го стават под контрола на Грчката квислиншка власт. Италијанските окупациони власти заедно со месната администрација на Костур вршат притисок врз водачите на вооружените македонски села. Се прави обид вооружените Македонци да се признаат како некакви „доброволци“, со цел да се воспостави влијанието на грчката власт во македонските села на Костурско.

Под влијанието на месната грчка власт, италијанскиот командант на Костур — Венери, Македонците ги нарекува „бугарофони“ на што остро реагира Бугарската влада во Софија. На различните бугарски протести Венери одговара дека направил грешка што дозволил да се формира „Македонско-бугарски комитет“. Венери ја губи довербата кон Бугарската влада за нејзините планови и стремежи, бидејќи се плаши од пошироко влијание на Бугарија врз македонското население. Бугарската влада тоа го препишува на италијанското кокетирање со грчките квислинзи. Поради таквите стравувања Венери размислува да создаде еден „Италијански доброволен одред“, во чиј состав во почетокот ќе влезат Македонци, а понатаму ќе учествуваат и Грци од Костурската околија. Италијанскиот командант вед-

наш побарал да му се испорачаат италијански униформи, а грчката квислиншка власт била задолжена да обезбеди парични средства за исплаќање личен доход на „доброволците“²⁶⁾.

Со новите „доброволни одреди“ италијанските окупациони власти заедно со грчката администрација имале цел да внесат раздвојување меѓу вооружените Македонци за поуспешно да го потчинат македонското население под Грчка квислиншка власт. Главна цел на италијанскиот „доброволен одред“, во чиј состав ќе влезат во прв ред Македонци, не е само тоа што тој ќе ѝ биде потчинет на грчката власт, туку и ќе извршува задачи што ќе бидат насочени против самото македонско население на Костурската околина.

Од страна на грчката администрација се врши силен притисок не само врз вооружените Македонци, туку и врз целото македонско население. Така, на пример, „окружниот началник на Костур му предложил на еден од водачите на вооружените Македонци Лука Дамјанов еден милион драхми, а подоцна многу повеќе, за да се постигне договор меѓу грчката власт и така наречениот „Македонско-бугарски комитет“²⁷⁾. „Костурскиот владика — се вели во писмото на Битолската обласна дирекција — сметајќи го комитацијата Паскал Ѓанакиев*“) од село Мањак — Костурско, за еден од влијателните, му предложил 500 златници под услов да се потчини на грчката администрација на Костур“²⁸⁾.

Италијанските окупациони власти во Костур од пролетта 1943 година, кога се засилува партизанското движење почнуваат со политика на кокетирање со месната грчка администрација, поради што грчката пропаганда одново се активира. Грчките квислиншки власти во Костурско ги обновуваат своите усилби за да го придобијат расположението на италијанските власти. Костурскиот окружен началник го посетил полковникот Венери и му предложил, Окружната управа да му исплаќа месечно на секој од вооружените Македонци по 150.000 драхми. Венери не одлучил ништо, но му препорачал директно да разговара со Штабот на комитациите во Костур каде што отишол со неколку Грци со цел да ја изрази „грижата“ на грчката квислиншка власт спрема „комитациите што се борат против банди-

*) Паскал Ѓанакиев и неговиот брат Васил Ѓанакиев од с. Мањак, Костурско имаа по два сина партизани, кои загинаа.

26) АМ, фонд: „Обласна дирекција Битола“. Писмо број 590 од 18 јули 1943 година до Министер-претседателот, Министерот за надворешни работи на Бугарија.

27) Истото.

28) Истото

те“ (се мисли на партизаните на ЕЛАС — б.м.). Комитскиот водач Васил Ганакиев не го прифатил предлогот на Грците и поради тоа не бил постигнат компромис²⁹⁾.

Нема сомнение дека грчката квислиншка власт со помош на италијанската окупациона власт во Костур сакала да постигне три цели: **Прво**, вооружените македонски села да ги стави под контрола на грчката администрација; **Второ**, да ги ликвидира бугарското влијание и пропаганда во Костурската околија и **Трето**, со оружјето на окупаторите и материјалната помош на квислиншката власт, вооружените македонски села да продолжат да му служат на окупаторот, но под грчка контрола.

*
* *
* *

За причините што го оневозможија приклучувањето на Костурско кон Бугарија се говори во еден политички извештај на посланството на „Независна држава Хрватска“ во Софија³⁰⁾, во кој меѓу другото се вели: „Во почетокот на оваа недела министерот—претседател Б. Филов и Јоцов се вратија од патувањето низ Македонија. Кога на 16. VII. 1943 година разговарав со него, тој ми нагласи дека положбата и расположението во Македонија се добри. „Филов зборуваше за положбата во Костур и за тоа дека би било најдобро кога Бугарската армија би ја окупирала цела Јужна Македонија (се мисли на западниот дел на Егејска Македонија — б.м.), која уште се наоѓа под грчка власт, односно делумно под италијанска окупација, но тоа засега, за жал, не е можно, бидејќи треба да се имаат предвид грчката влада, германско—италијанските односи на Балканот и италијанското спротиставување...“.

Постоеја многу објективни причини за што Германците и Италијанците се спротиставувале против приклучувањето на Костурската околија кон Бугарија. Во врска со горните причини, Божилов во разговорот со бившиот хрватски пратеник во Софија, Владимир Жидовец, во кој меѓу другото му рекол: „... Костур уште не е приклучен кон Бугарија, бидејќи Бугарија сака да види што ќе направат Германците со организацијата на Албанската, Грчката и Српската држава, која работа овие денови е во тек... Бугарија мора да настојува пред сè да

²⁹⁾ АМ, Фонд: „Обласна дирекција Битола“. Писмо на Битолскиот обласен директор до Министерството за надворешни работи во Софија, Број 415 од 25. V 1943 година.

³⁰⁾ АМ, Фонд: НДХ, М—304. Политички извештај број XXIX од 1943, 2.

го реши и ова прашање и да ги приклучи овие краишта, а Германците прават грешка ако им веруваат на Грците, Србите и Албанците⁽³¹⁾).

Во текот на фашистичката окупација македонските комунисти и целиот македонски народ од овој дел на Македонија не беа поведени од омразата поради националното угнетување од грчките капиталисти до војната и демагогијата на окупаторите, а особено на бугарскиот империјализам и шовинизам што беше сателит на Хитлер и Мусолини, туку стапија во националноослободителната борба заедно со грчкиот народ и со народите на Југославија против завојувачката фашистичка оска, за победа на поробените народи, зашто само тоа претставуваше гаранција и за нивната национална и социјална слобода. За жал, големите жртви на македонскиот народ против окупаторите не ги дадоа очекуваните резултати.

Spiridon BLAGOEV

THE BULGARIAN AND ITS
„THE RIGHT“ FOR INCLUSION
TOWARDS „GREAT

17. 7. 1945
126

OPINIONS ABOUT
OUR REGION
BULGARIA

S.

The Bulgarian bourgeoisie and her agents in the Macedonia of the liberation struggle of the country. The Yugoslav and Greek a forced assimilation and definition of the country with reflection of the Macedonian problem solved.

All the struggle of the revolutionary period, because establishment of its own and led by the Macedonian Macedonian Revolutionary Committee an part of Macedonia were the Greek worker's movement

³¹⁾ AM, Фонд: НДХ, М—3
довец бивш хрватски пратеник

The Italian occupying authorities the Kostur region, Epyrus and other counties have declared not for ZONAS OKKUPATAS, like the other regions, but for ZONAS REZERVATAS. This, as it was confirmed during the legal process of Giovanni Ravali, was a result of the intentions of Italy to join the upper regions towards „Great Albania“.

From June 1943 the Bulgarian propagande in the western regions of the Aegean part of Macedonia and especially the Kostur region became more active. The reason for such an engagement of Bulgaria is due to the fact that they started doubting about the attitude of the Italians towards them.

The attempt of the fascist Italy to join Kostur to „Great Albania“, was unsuccessfull. The great Bulgarian plans also did not come true for joining the same region the fascist Bulgaria. The fascist Bulgaria and Italy were not in a position to make some corrections in the determined borders of the Hitler's occupying zones. Each territory requirement of Italy and Bulgaria over new Macedonian regions was opposing by the Third Reich, as the Macedonian territory had a great strategic meaning for the German occupying forces in Greece, and had a strong influence and unsatisfaction towards its allies.